

Olsmessa och Torsblot.

Tillägg

af N. E. Hammarstedt.

Det ämne, som jag i denna tidskrift s. 32—40 med anledning af Den i Orsa kyrkoarkiv anträffad handskrift i korthet behandlat, synes mig vara af den betydelse, att det förtjänar all den dokumentariska belysning som kan erhållas. Jag har därför ansett det vara skäl att till anförda källuppgifter här bifoga följande, hvarom jag senare erinrats.¹

I sin afhandling »*Den förste November og den förste August*» (Köpenhamn 1829) meddelar *Finn Magnusen*, utan att angifva sin sagesman, följande skildring från finska Karelen, hvilken, såsom ses, i förvånande grad öfverensstämmer med prosten Westbladhs anteckningar från Dalarna, men ock i ett par hänseenden skänker uppgifter, som för oss fullständiga urbilden af den gamla offerritualen. Den isländske fornforskaren skrifver (s. 78) om S:t Olofs dag, den 29 juli, sålunda:

»De finske kareler, skjönt de for længst have antaget Kristendommen, helligholde denne Dag endnu med hedenske Skikke, der for vistnok egentlig tilhørte deres förste eller foreløbige Höstfest. De stege da et helt Lam, hvorved ingen Knive maa bruges, og Benene ej heller brydes (i Overenstemmelse med Finlappers og Hebræers bekjente Offerskikke). Indvoldene nedgraves i Jorden, men ingen Fremmed maa nyde noget af Kjødets. Andre Finlændere bruge nu lignende Skikke. De helligholde hele Dagen ved Afholdenhed fra Arbeide og larmende Sysler, i den Tro at Björnen der ved afholdes fra at skade Qvæget — — —. Det Lam, som slagtes til

¹ Så godt först som sist vill jag uttala min tack till dr N. Lithberg, hvilken egentligen föranledt detta tillägg.

Höjtidsmaaltidet, maa ej have været klippet fra Foraaret af. Naar det indbæres til Bordet, stænkes Vand paa Dörtærskelen med Qviste af Elletræ eller Fyrretræ. Inden Maaltiden begynder, offres noget deraf i et Hjørne, ovenfor Bænken, mod Enden af Bordet (uden Tvivl til Husguderne). Paa en lignende Maade offerer man noget dertilhørende ude paa Marken og ved de Birketræer, som næste Midsommer skulle plantes i Gaarden.»

Till det anförda förtjänar att bifogas följande uppgift från Skåne af Nils Lovén:¹ »Thormånadsöl dracks vid böndernas gillen och särdeles den dagen, då rågarna afskuros, hvilken af bönderna kallades *den stora dagen*. Man erinre sig Gustaf Vasas här förut (s. 34) antydda maning till bönderna på Öland. Hvad åskgudens betydelse för vår allmoge beträffar visa redan hans namn *Gofar, Gogubben, Gobonden* och *Korrbonden*, af hvilken utsträckning och betydelse denna varit.

Rörande tiden omkring den första augusti såsom en forn skördehögtid vill jag vidare hänvisa till Finn Magnusens här ofvan nämnda lärda och i många hänseenden ännu läsvärda arbete. Särskildt förtjäna s. 77—85 att beaktas, där äfven brödoffret vid denna tid ganska utförligt behandlas. Äfven vill jag använda tillfället att till de förslag, som jag s. 35² framställt om förklaringen af nyckelintrycken i såkakan, lägga en erinran om, att den första augusti (*Petri vincula*) sedan gammalt är helgad den apostel, som innehar löse- och bindenickeln såsom sitt attribut. Är denna anknytning riktig, kan man af denna kristna datering draga den slutsatsen, att tillredningen af det ifrågavarande kultbrödet så sent som under medeltiden småningom (jfr s. 36) förskjutit sig från tiden omkring den första augusti till jultiden. Beträffande nyckelintrycken i den steiermarkska julkakan synas emellertid de föreställningar, som med henne äro förbundna, nödgå till en annan sammanställning, nämligen med den stora lifsgudinnans nyckel, hvilken till och med öfvergick såsom ett attribut åt den kristna gudamodern. Hvad den föreskriften angår, att Olofsmessogumsen skulle vara oklippt, grundar sig denna

¹ Nicolovius, Skytts härads. Lund 1868, s. 157.

² En där förekommande felaktighet må rättas: För Permiö bör stå Perniö eller hälst Bjärnä.

påtagligen på den vidt spridda uppfattningen, att en väsentlig del af ett djurs eller en människas kraft, »makt», ligger i håret.

I detta tillägg kan jag till sist icke underlåta att uttala en önskan, att den här helt flyktigt behandlade frågan upptages af någon svensk-finsk etnolog, som bättre än jag eger tillgång till de sakuppgifter, hvilka den finska litteraturen och folklifsforskningen hafva att afgifva. Rörande esterna måste jag dock påpeka, att äfven hos dem såväl det till Olofsmessa slaktade fåret som skördekakan sättas i förbindelse med åskguden Ukko.¹

Kåsor.

Kåsa från 1600-talet.
Nord. Museet.

En vördsam anhållan riktas härmed till innehafvare af kåsor och till personer som kunna lämna upplysningar om i privat ägo befintliga eller en gång varande sådana att sända möjligast utförliga meddelanden härom till Nordiska Museet. Afsikten härmed är att i och för en undersökning af svenska dryckeskärl, speciellt af trä, söka vinna så fullständig kunskap som möjligt om dessa ålderdomliga, numera mycket ovanliga träkärl, hvilka äro af utomordentligt intresse såväl genom sin säregna, svenska form (jfr fig.) som genom sin karaktär af dryckeskärl för festligare gillen och högtidligare dryckeslag, hvarförutom de ofta äga ett stort släkt- och personhistoriskt intresse. Alla meddelanden torde sändas under adress *Nordiska Museet, Stockholm 14.*

¹ F. R. Kreutzwald, *Der Ehsten abergl. Gebrauche*, Petersburg 1854 s. 87 o. 126.